Шитий С. І.
старший викладач
кафедри теорії та історії держави і права
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
кандидат юридичних наук (м. Київ)

ВІДРОДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ В ПОЛОЖЕННЯХ ЗАКОНУ ПРО ВИЩУ ОСВІТУ

Нині Україна рухається шляхом реформування усієї державної системи у відповідності до стандартів Європейського співтовариства і освітня галузь не є виключенням. Прийняття нового закону "Про вищу освіту" стало черговим кроком на цьому шляху, а пункт 4 статті 2 цього закону прямо вказує на європейський вектор розвитку української освіти і напрямок на інтеграцію у європейський освітній простір [1, с. 2]. Тут важливо не забути, що впровадження новітніх європейських стандартів повинно супроводжуватися відродженням національних принципів в освіті, оскільки Україна є невід'ємною частиною, центром об'єднаної Європи і її національні освітні традиції і принципи походять від класичних європейських. Довести згадане твердження можна порівнявши положення законодавства про освіту Української Народної Республіки (УНР) доби Української Центральної Ради (УЦР) з нормами згаданого закону "Про вищу освіту".

На основі досліджених документів можна зробити висновок, що систему управління освітою УНР доби УЦР було засновано на принципах колегіальності, децентралізації, а також принципу єдиної школи, який передбачав подолання розшарування суспільства через освіту, котре існувало за часів Російської імперії. Крім того, передбачалося забезпечення права на національну освіту для національних меншин через організацію закладів освіти для представників цих меншин, а також уведення представників національних меншин до складу органів управління освітою [2, арк. 65-66].

В свою чергу, законом України про "Вищу освіту" встановлено, або можна навіть сказати відновлено, ряд положень, що були закріплені у нормах законодавства про освіту УНР доби УЦР. Так у підпунктах 2 і 3 пункту 2 статті 3 закону "Про вищу освіту" сказано: "2) доступності вищої освіти; 3) незалежності здобуття вищої освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім вищих духовних навчальних закладів)." [1, с. 2], – тобто відновлено принцип "єдиної школи", що був впроваджений іще у часи УЦР.

Основу системи управління освітою УНР доби УЦР були ради освіти. Вони організовувалися за територіальним принципом. Вищим органом була Головна рада загальної освіти. Вона виконувала законно-дорадчі функції при вищих органах

управління освітою УНР досліджуваного періоду – тобто при Генеральному секретарстві, а потім Міністерстві народної освіти. Але ради освіти були не просто колегіальним консультативним органом при секретарстві – вони виконували також роль спеціалізованого професійного органу, на який, поряд із секретарством, покладалися обов'язки контролю за дотриманням "мінімальних норм", установлених секретарством для всіх культурно-просвітніх інституцій. До їхніх обов'язків входила і розробка загального бюджету освіти, а також регулювання відносин окремих національних культурно-просвітніх установ. На саме секретарство до того ж покладався обов'язок розробки загальної статистики розвитку системи освіти [2, арк. 64].

Згаданий вище, оновлений, закон України "Про вищу освіту" містить норми, що також розширюють права громадських і професійних об'єднань в управлінні освітою. Зокрема підпунктом 7 пункту 1 статті 12 передбачено участь органів громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки в процесі управління освітою. Підпунктом 8 пункту 1 статті 12 органом з управління освітою вказано Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти [1, с. 6]. При цьому відповідно до положень статті 18 закону Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти є колегіальним органом, так само як і згадані вище Ради освіти, а до його повноважень віднесено формування критеріїв оцінки якості освітньої діяльності і розробку вимоги до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають наукові ступені, а також розробку положення про акредитацію спеціалізованих вчених рад та інші повноваження [1, с. 20], що відповідають визначенню "дотримання мінімальних норм", які були передбачені як повноваження для Рад освіти. Таким чином у законі України "Про вищу освіту" частково відновлено окремі демократичні традиції управління освітою.

Серед органів управління освітою УНР доби УЦР слід окремо виділити Головну раду освіти, особливо в частині її повноважень. На Головну раду освіти покладалися такі обов'язки: розробляти зразкові плани організації дошкільної, шкільної і позашкільної та професійної освіти; здійснювати нагляд за реалізацією принципу єдиної школи; допомагати розвитку самодіяльності народів України в напрямі поширення та поглиблення освіти, а також у напрямі розвитку мистецтва, для цього зі свого бюджету можна видавати грошову допомогу; створити інформаційне бюро і підтримувати його роботу; ініціювати проведення різних просвітніх справ: відкривати школи, академії тощо; здійснювати роботу щодо забезпечення школи всім необхідним, а саме вчителями, підручниками і потрібним шкільним знаряддям; "Давати державні права школам", тобто надавати школам статусу спеціалізованих державних установ різного типу; здійснювати нагляд за задоволенням шкільних потреб учнів своїх національностей у школах інших національностей. Для цього національні міністерства мали право доручати відповідним органам збирати у визначених інституціях необхідні для цієї мети відомості. У випадках непорозумінь питання вирішувалося вищим органом управління освітою УНР досліджуваного періоду; виконувати інші функції,

пов’язані із загальним завідуванням освітою своєї національної групи; усі документи у справах освіти кожної національності, видані відповідним національним секретарством мовою цієї національності за підписом уповноважених осіб і печаткою даного секретарства (потім міністерства), мали силу закону [2, арк. 65-66].

В свою чергу, у законі “Про вищу освіту” створено, згадане вище, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, яке відповідно до передбачених законом повноважень: 1) формує вимоги до системи забезпечення якості вищої освіти, розробляє положення про акредитацію освітніх програм і подає його на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки; 2) аналізує якість освітньої діяльності вищих навчальних закладів; 3) проводить ліцензійну експертизу, готує експертний висновок щодо можливості видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності; 4) формує за поданням вищих навчальних закладів (наукових установ) пропозиції, у тому числі з метою запровадження міждисциплінарної підготовки, щодо переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти на відповідних рівнях вищої освіти, і подає його центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки; 5) формує єдину базу даних запроваджених вищими навчальними закладами спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти на кожному рівні вищої освіти; 6) проводить акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти; 7) формує критерії оцінки якості освітньої діяльності, у тому числі наукових здобутків, вищих навчальних закладів України, за якими можуть визначатися рейтинги вищих навчальних закладів України; 8) розробляє вимоги до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають наукові ступені, розробляє порядок їх присудження спеціалізованими вченими радами вищих навчальних закладів (наукових установ) та подає його на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки; 9) розробляє положення про акредитацію спеціалізованих вчених рад та подає його на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, акредитує спеціалізовані вчені ради та контролює їх діяльність; 10) акредитує незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти; 11) здійснює інші повноваження, передбачені законом [1, с. 20-21].

Тобто за сутністю своїх повноважень Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти багато в чому подібне до Головної ради освіти часів УЦР, що свідчить по взяття Україною курсу на повернення до національних освітніх традицій і першими кроками на цьому шляху стали норми закону “Про вищу освіту”.

Л І Т Е Р А Т У Р А :

1. Закон України Про вищу освіту: станом на 1 січня 2015 р. / Відомості Верховної Ради (ВВР). – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2014. – 2716 с. – (Бібліотека офіційних видань; № 37-38, ст. 2004).

2. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ. Ф. 2581. Генеральне секретарство освіти Української Центральної ради Народне

міністерство освіти Української Народної Республіки. Оп. 1. Спр. 10. Проекти і положення розроблені міністерством про організацію нової школи і управління освітою в цілому. 83 арк.

Ярошенко М. О.
старший викладач кафедри правознавства
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова (м. Київ)

КОРУПЦІЯ СЕРЕД ГУБЕРНСЬКИХ ЧИНОВНИКІВ В НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

У другій половині XIX ст. державний чиновницький апарат Російської імперії продовжував збільшуватись. Адміністративну систему царського самодержавства становили: імператор, Державна Рада, Сенат, Комітет міністрів, Власна Його Імператорської Величності Канцелярія, окремі міністерства та міністерство двору, численні тимчасові комітети. Детальніше проаналізуємо місцеві органи управління, а саме установи губернського управління та місцевого самоврядування. Варто відзначити, що присутствіє правління під керівництвом губернатора складалось із певної за штатом кількості керівників відділень радників. Старший з них називався віце-губернатором. У підпорядкування радників знаходились асесори. Віце-губернатори призначались найвищою владою. Радники губернського правління призначались Сенатом, однак повністю залежали від губернатора. При губернському правлінні знаходились канцелярія, архів, типографія, губернський архітектор, губернський та волосний землеміри [8, с. 108].

Губернська адміністрація також була тією ланкою в системі державного апарату, де найбільш широко процвітало хабарництво та крадіжки. Однак процес "загального хабарництва" та "здирництва" майже не знайшов свого відображення в офіційних відомчих звітах, наприклад, звітах III відділення, де про корупцію державного апарату немає жодної згадки. Те ж саме варто сказати про міністерські та губернські звіти. Лише за додатками до річних звітів Міністерства юстиції, а саме за відомостями про осіб, які щорічно притягувались кримінальними департаментами Сенату та губернськими кримінальними палатами за посадові злочини, можна мати уявлення про корупцію серед державного апарату. Однак ці відомості стосувались нижчого чиновництва та майже не відображали подібні провини вищої ланки губернської адміністрації [5, с. 143].

Таке поблажливе ставлення верховної влади Росії до корумпованих чиновників пояснюється ще й тим, що за численними відгуками сучасників, хабарництво та казнокрадство з точки зору чиновницької моралі було звичним явищем, а донесення про такі факти викликали негативну реакцію влади. Прикладом кричущого беззаконня